

השער השלישי **שערי תשובה** לך

ללא) החלק ה' נרנן . אמר שלמה המע"ה (משלי יח) דברי נרנן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן . פי' הנרנן הוא האיש אשר דרכו וחוקו להתאונן ולהתרעם וימצא (תנועות) [תנואות] על חברו תמיד על מעשיו ועל דבריו . ואע"פ שחברו בתומו פתהלך עמו ולא זד עליו בדבר . וידון כל דבר להוכיח ולא לזכות וכל שגגה ישים לזון . והנה יתן עצמו כמו עשוק והלום וכאלו כבד חטאת חברו עליו . והוא המכה וההולם כי דבריו יורדים חדרי בטן . כי מי שילין תלונות על חברו כאשר לא נגעו וכאשר עשה עמו רק טוב זה מער מתחולל על הלב . והנה הוא כיורה זיקים יורדים חדרי בטן . מלת כמתלהמים [הפוכה] כמו מתלהמים [וכמו] שמלה שלמה מלשון (משלי כג) הלמוני בל ידעתי . וכאלו אמר דברי נרנן כמתלהם . ואמרו מתלהמים לשון רבים . כי נרנן כולל הנרנגים . כמו (ירמיה יא) ובשר קודש יעברו מעליך . (ישעיה סח) ויפרו ישע . עוד אמר שלמה המע"ה (משלי טו) ונרנן מפריד אלף . ר"ל כי יפריד מעליו אוהב ורוע כי לא יוכלון שאת חברתו . ואמרו רבותינו אל תרבה בתרעומות שלא תבא לידי חטא . ופעמים רבות הנרנן כפוי טובה גם יחשבה לרעה וישיב רעה תחת טובה . ונאמר (שם י) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מכיתו . ופעמים יחשוב על חסדי ה' כי הם לנפק ושלם . כענין שנאמר (דברים יא) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו ונו . על כן התרחק מדרך הנרנגים כי נתיבותיהם עקשו להם . כל דורך בה לא ידע שלום . ולדון לבק זכות למד לשונך . והיה צדק אחד מתנדב :

השער הרביעי . בחלוקי הכפרה .

א) כדרך שיש לנוף חלי ומדה כן יש לנפש . ומדוה הנפש וחליה מודוה הרעות והחמאיה . ובשוב רשע מדיכו הרעה ירפא השי חלי הנפש החוטאת . כמו שנאמר (תהלים מא) ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך ונאמר (ישעיה ו) ושב ורפא לו . ועל דרך שימצא פעמים בתחלואי הנוף שהקל החלי מעליו ועלתה ארוכת רוב המדוה . ועוד לא ינקה הנוף ממנו זולתי במשתה המשקה המרים . ועוד שיסבול הצער בעניי נפשו מכל מאכל תאוה . כן יש נפש חולה מעון רב . ואע"פ שנרפא רוב החולי וסר מרבית חלקי העונש אחרי התשובה ושב השי מחרון אפו . לא תנקה הנפש עינה מן החולי ולא נרצה עונה . עד אשר יוסר החוטא ביסורים והוכה במכאוב ותקראנה אותו רעות וצרות כענין שנאמר (בראשית ד) גדול עוני מנשוא הן נרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מוצאי ידגני . ועל ידי התשובה נמלח רוב עונו וסר עיקר העונש ונמלט מן המות . כמו שנאמר (שם) וישם ה' לקן אות לבלתי חבות אותו כל מוצאו . ונשאר עליו עונש הנלות כמו שנאמר (שם) וישב בארץ נוד קרמת עדן . ואמרו רז"ל כי עונש המלטול גם הוא הקל מעליו אחרי התשובה . כי לפני זה נכפלה עליו גזרת המלטול . שנאמר (שם) והייתי נע ונד בארץ . הנה הזכיר המלטול בכפל הלשון ואחרי התשובה נאמר (שם) וישב בארץ נוד :

ב) והענין הזה התברר עוד ממה שכתוב בתורה (ויקרא ד) ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם או הודע אליו חטאתו אשר חטא ונו' . ואמרו רז"ל כי החטאת תבא על השגגה בדבר שהיביק על זדונו סרת . ומפני עון הכרת כי רב הוא לא תשלם כפרת החוטא בו גם השגגה עד שיביא חטאת ואע"פ שהתודה על חטאו . כי מבלתי הידיו והתשובה לא יתכפר עונו בקרבן החטאת . שנאמר (משלי כא) זבח רשעים תועבה . ואחרי הידיו והקרבן יכופר עונו כמו שנאמר (ויקרא ד) וכפר עליו הכתן ונמלח לו . והתכוונן מזה אם השונג בלתי טהור הוא אחרי התשובה עד שיביא קרבן מה עז עונש המויד . אכן יתכפר עונו ביסורין כמו שנאמר

השער שערי תשובה הרביעי

(איוב ג) והוכח במכאוב על משכבו וגו' יעתר אל אלוה וירצהו. ונאמר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה. ויש עצה ותקנה לחוטא במעשים טובים. להגן עליו מן המכאובים. כאשר יתבאר:

(ג) עוד התברר הענין הזה בתורה. שנאמר (ויקרא טו) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו'. הנה כי הוצרכה כפרת יום הכפורים אחרי התשובה כי עיקר כפרת יום הכפורים עם התשובה:

(ד) ויש עון אשר לא תנקה הנפש ממנו ובלתי מהורה היא ואינה רצויה. עד אשר תמות יפריד בינה ובין הגוף אשר הטאה בו. כמו שיש חלי שלא ינקה הגוף ממנו כל הימים. והוא עון הלול השם שנאמר (ישעיה כב) והנה ששון ושמחה תהיו בקר ושחוט צאן וגו'. כי לא היו משוניחים על דברי הנביאים ולא חרדים עליהם. אבל היו קובעים בגילוי והקהל חבירים במיני שמחה. ונאמר על זה (שם) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. ונאמר (ירמיה ג י) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים וכוזים דבריו ומתעתעים בגבאייו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא:

(ה) וגם לחלי הזה אע"פ שאין לו מרפא על דרך שאר העונות. ימצא לו מרפא אם יעוררו השי' לקדש תורתו נגד בני אדם. ולהודיע לבני האדם גבורת השם וכבוד הדר מלכותו. וסר עונו ברוב גודל כשרון המעשה שהוא בהפך מן המעשה אשר נואל ואשר הטא בו. כמאמר הרופאים על תלי הגוף כי ידפא בהפכו ותעלה ארוכותו בתמורתו. ואמר שלמה המע"ה (משלי י) בחסד ואמת יכופר עון וביארונו בשער הראשון מן התשובה. וענין אמת שהזכיר ביאורו שיכין החוטא לבו לחזק ידי האמת. ולעזור למבקשי אמונה ולהסיר השקר והעול. כי הודעת האמת והשיבו לבצרה כבוד אלהים בענין שנאמר (ירמיה כב) דן דין עני ואביון אז טוב הלא היא הדעת אותי. ונאמר על רודפי השקר (שם) במרמה מאנו דעת אותי. וארוזל בענין הורדוס שהרג את התכמים ושאל עצה לכבא בן בוטא אם יוכל לרפוא לו ולהנות ממנו מזור. ויאמר אליו אתה כבית נרו של עולם לך ועסק באורי של עולם והשתדל בבנין בית המקדש:

(ו) אמרו רז"ל שאל רבי מתיא בן חדש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעת חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר לו שלשה הן ותשובה עם כל אחת ואחת. עבר אדם על מי' ועשה תשובה אינו זו משם עד שמוחלין לו מיד. שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובכים ארפא משובותיכם. עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. שנאמר (ויקרא טו) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל המאתיכם לפני ה' תטהרו. עבר על כריתות ועל מיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויהי"כ תולין ויסורין ממדקן. שנאמר (תהלים ט) ופקדתי בשכמי פשעם ובנגיעים עונם. אבל מי שיש בידו [עון] הלול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביהי"כ לכפר ולא כיסורים למרק אלא כולן תולין ומיתה ממדקת. שנאמר (ישעיה כב) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. וארוזל עולה מכפרת על מי שעבר על מצות עשה אחרי התשובה. כי אמנם נתכפר עונו בתשובה אך העולה תוסף על כפרתו ויוסיף להתרצות בה אל השי':

(ז) עוד אמרו עולה מכפרת על העולה על רוח בני האדם מהרהורי הלב ומחשבת העבירות. וכן כתוב (איוב א) ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם ונהלכים בבקר והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבכם:

(ח) ועתה כי אין לנו קרבנות בעונותינו ובעונות אבותינו. אם הטא בהרהורי הלב או שעבר על מצות עשה יקרא פרשת העולה אשר בתחלת סדר ויקרא ובתחלת סדר צו את אהרן. כי מקרא פרשת הקרבן יהיה לנו במקום הקרבת הקרבן בין שנקרא

בכתב בין שנקרא בעל פה . כמו שארז"ל כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה . בפרשת הטאת כאלו הקריב הטאת . בפרשת אשם כאלו הקריב אשם . ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה . ידאג לעונו ויכסוף ויהכה להניע ליום הכפורים למען יתרצה אל הש"י . כי רצונו היי הנפש והגוף וחיי כל נוצר כמו שנאמר (תהלים ל) חיים ברצונו . ועל כן ארז"ל כל הקובע סעודה בערב יוה"כ כאלו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם . כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו . ותהיה לו לעדה . על דאנתו . לאשמתו . ויגנותיו . לעונותיו :

(ט) והשנית כי בשאר ימים טובים אנהנו קובעים סעודה לשמחת המצוה . כי ינדל וישנא מאד שכר השמחה על המצות . כמו שנאמר (ד"ה א כ"ט) ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך . ונאמר (דברים כ"ח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב . ומפני שהצום ביה"כ נתחייבו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יוה"כ

(י) והשלישית למען נחזק להרבות בתפלה ותחנונים ביום הכפורים . ולשית עצוה בנפשנו על התשובה ועיקרה :

(יא) ואם עבר אדם על כריתות ועל מיתות בית דין ועשה תשובה . אחרי כי לא נרצה העון בלי יסורין כי התשובה תולה ויסורין מסרקין . יכין לבו לעשות מצות המנינות מן היסורין . כמו מצות הצדקה כי היא מצלת גם מן המות שנאמר (משלי י) צדקה תציל ממות . ומי שאין לו ממון לעשות צדקה . ידבר מוב על העני ויהיה לו לפה לבקש מאחרים להיטיב עמו . וארז"ל גדול המעשה יותר מן העושה . וכן יעסק במצות נמילות חסדים לעזור את הבירו בעצתו והשתדלותו . כמו שאמרו רז"ל גדול נמילות חסדים מן הצדקה . שהצדקה בממונו ונמילות חסדים בן בטופו ובין בממונו . והצדקה לעניים בלבד ונמילות חסדים בין לעניים ובין לעשירים . וכן ידבר על לב העני ויכבדתו וינחמו מצרתו כענין שנאמר (ישעיה נ"ח) ותפק לרעב נפשך . ואמרו רבותינו ז"ל כי המפייסו בדברים גדול מן הנותן צדקה . וכן יעסק במצות בקור חולים וקבורת מתים ותנחומי אבלים ולשמה התן וכלה . כי כל אלה מדרכי החסד . וכנגד כולן מצות תלמוד תורה לשם שמים . וכל המועצות שזכרנו בכלל מה שאמר שלמה המעיה (משלי י"ז) בחדש ואמת יכופר עון . כי קנין התורה נקרא קנין האמת . כמו שאמר (ש"ס כ"ג) אמת קנה ואל תמכור ונאמר (תהלים ק"ט) ותורתך אמת . ואמרו רז"ל עץ חיים היא למחויקים בה (משלי ג) עבר אדם על כריתות או מיתות ב"ד . אם היה רגיל לקרוא פרק אחד ביום יקרא שני פרקים אם היה רגיל לקרוא פרשה אחת יקרא שתי פרשיות . ומשני פנים תנין עליו התורה מן היסורין . האחת כי אמרו הו"ל ת"ת כנגד כולם . והשנית כי ישית עמלו בתורה ומרחו בה ואשר תרד שנתו מעיניו יעלה במקום יסורין . כמו שאמרו רז"ל כל הגופים לעמל יולדו אשרי מי שהגיעהו שלו בתורה . ואמרו למה נקרא שמה תושיה שמתשת כחו של אדם :

(יב) וכן ישים במקום יסורים צומות ותעניות והורדת דמעות ומניעת נפשו מן התענוגים כמו שנאמר (תהלים ק"ט) ברכי כשלו מצום וכשרי כחש משמן . ונאמר (ויאל ג) שובו עדי בכל לבבכם וכצום ובכבי ובמספר . ויאנה תמיד במיריות לבו כמו שזכרנו בשער הראשון מן התשובה . וישים רבוי המיריות במקום היסורין . כמו שנאמר (משלי י"ח) רוח איש יכלכל מחלתו ורוח נכאה מי ישאנה . פירוש כאשר יהיה הגוף הנפש תסכול חליו . מלשון (מלאכי ג) ומי מכלכל את יום בואו . כלומר תעזור לגוף ותסעדהו כאשר תדבר על לבו ותנחמהו לקבל ולסכול . אבל כאשר הנפש הולה ונכאה מן היגון והדאגה . מי ינחם הנפש ומי יסכול ויסעד אותה . הנה כי הדאגה ומיריות הלב יכבדו מחלי הגוף . כי הנפש

השער שערי תשובה תרביעי

מועדת הגוף כחליו. אבל כשהנפש חולה ונכאה מינונה לא יסעדה הנוף. ואם תמצא את החוטא תלמה ותקרה אותו צרה וצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה. והיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויין לכא עליו. כמו שנאמר (תהלים ס) כי חמת אדם תודך שארית חמות תהגור. פי' כאשר צער האדם יודה אותך כלומר שיודה אותך האדם בעת צערו. מלשון (איוב ו) לו שקל ישקל כעשי שענינו הצער. שארית חמות. שהיו מפותחות לבוא על האדם. כענין (מ"א ב) אל יתהלל חוגר כספתה. תהגור ותעכב אותם ולא תביאם עליו. וזה הדרך משל לספתה החדיב ומשיב אותה אל נדנה. ונאמר (ישעיה יב) אודך ה' כי אנפת כי ישוב אפך ותנחמני. פי' אודך על מוסרך וקבלתיו באהבה. ובעבור זה שאודך על שאנפת בי ישוב אפך ותנחמני. וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר (תהלים נב) אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך. פי' אודך על הטובה שעשית עמדי. ובעבור זה אקוה להתמדת מוכתך. ונאמר (שם ע"ג) כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא (שם) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. וארזיל בענין מה שכתוב (שם ג) מזמור לדוד בברחו (משלי כא) שמחה לצדיק עשות משפט. מדתן של צדיקים פורעים חובן ומזמירן להקב"ה. משל לבע"ה שהיה לו ארים והיה אותו ארים חייב לו. עשה אותו ארים את הגודן וצברה ועשאה כרי. נמל בע"ה את הכרי ונכנס הארים ריקן לביתו והיה שמח שהיה נכנס ריקן. אמרו לו יצאת מגרנד וידיך על ראשך ואת שמח. אמר להם אע"פ כן השמר ממורק. פרעתי את חובי :

(יג) ותייב האדם להתבונן ולדעת. כי אין התלאה אשר מצאתהו והיסורין הבאין עליו. לפי גדל עונו ורוב המאיו. אך הש"י מייסרו דרך מוסר האב את בנו בחסלת ה' עליו. שנאמר (דברים ח) וידעת עם לבבך כי כאשר יסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך. וארזיל לכך יודע מעשים שעשית ויסורים שהבאתי עליך כי לא לפי מעשיך יסרתך. ונא' (איוב יא) ודע כי ישה לך אלוה מעונך. ונא' (שירא ט) כי אתה אלהינו חשבת למטה מעוננו. וכאשר יבא המוסר על אויבי ה'. בעון אחד הם נספים כי תבא עליהם הפורענות בבת אחת. כמו שנאמר (תהלים לד) תמותת רשע רעה. ושאר עונותם נשארים על נפשם. כמו שנאמר (יחזקאל לב) ותהי עונותם על עצמותם. אבל כבוא המוסר על הצדיקים מעט מעט יבא עליהם עד תם עונותם. כמו שנאמר (עש"ג) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע"כ אפקוד עליכם את כל עונותיכם. ופי' רזל משל לאדם שהלוח לשני בני אדם אחד אוחבו ואחד שונאו. אוחבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו כב"א. ונא' (משלי כד) כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה פי' ברעה אחת יכשלו ויתמו. ונאמר (ירמיה י) יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעמיני. פירוש אך במשפט כמדת החסד וחק חסדיך. מלשון (במדבר כ"ג) במספרם כמשפט. כחוק. (תהלים קיב) יכלכל דבריו כמשפט. כמדה. ומשלו עוד משל בענין הזה ואמרו. מי שאינו יודע להכות מכה את בנו על עיניו ועל פניו. אבל מי שיודע להכות מכה את בנו בענין שלא יזיק לו. וכן כתוב (שם קי"ח) יסור יסרני יה ולמות לא נתנני. ונאמר (איוב ב) אך את נפשן שמור. ולא יבואו על הרשעים זולתי יסורי נקם. אבל יסורי הכהינה לא יבואו זולתי על הצדיקים. שהם מקבלים אותם באהבה ומוסיפים תיקון במעשיהם. והיסורים לטובתם ותועלתם וגודל שחרם כמו שנאמר (תהלים י"א) ה' צדיק יבחן. ומשלו ז"ל משל כזה ואמרו. בזמן שיודע בעל הפשתן כי הפשתן חזק מכה עליו הרבה לעשותו רך וטוב :

(יד) והנה אנחנו חוזרים לענין דברינו בסדר הכפרות ונאמר כי כאשר יעבור אדם על כריתות ועל מיתות כ"ד בשוגג. חייב להתוודות ולבקש תחנונים על הסליחה ולהאנה במרירות לבו לדאוג ולפחד כי אלה מעיקי הכפרות. ויעסוק תמיד בפרשת

המאת ויחשב לו כאלו הקריב המאת. ר"ל כי יועיל תרבה בדבר ויתכפר לו מעין כפרת המאת :

טו) ודע כי השונג ענוש יענש כאשר הקדמנו לכאר. אף כי הפושע ר"ל מי ששגג בדבר שדרך בני אדם להזדר ממנו. ויש לו לדאוג ולפחד מחטאו. וארז"ל בפירוש מה שכתוב (תהלים טו) יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב. כאשר היה אדם עובר עבירה בשונג היה לבו דואג עליו וחדר ומפחד לחסא עד שהיה עולה לירושלים והיה מקריב קרבן הממאת והיה אך שמח על זה נאמר יפה נוף משוש כל הארץ. ומה שאמר ירכתי צפון. על המזבח ירכתי צפון היה משוש כל הארץ. כי הממאת היתה נשחטת על ירך המזבח צפונה. ואמרו ז"ל בזמן שאדם עובר עבירה ונושא ונותן בלבו תמיד על ענין המאת אשר חמא וחדר ומפחד עליה הקב"ה מוחל לו. ובזמן שמעביר העבירה מנגד עיניו והיא קמנה וקלה לנגד עיניו. דומה ענינו למי שנשכח עקרב והוא בז' לנשיכה ודוחק רגלו על הארץ להעביר הארס. ורואיו יאמרו לו הלא ידעת כי תעלה מקף רגלך ועד קדקדך :

טז) עתה נדבר על מי שיש בידו עון חילול השם שלא נתכפר עונו ביסורין. והנה הקדמנו כי יש לו רפואת תעלה אם יקדש את הש"י תמיד. עוד תמצא לו כפרה בהנינו תמיד בתורה ויגיעתו בה. כאשר ארז"ל אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה (ש"א ג) בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה. ואע"פ שהיה עון בית עלי בהלול מצות קדשים כמו שנאמר (ש"א) בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו. והנה כי התורה רפואה לכל סבה נהלה מאד. ע"כ כתוב (משלי טו) מרפא לשון עץ חיים :

יז) ועל זה [אשר] אמרו רבותינו ז"ל כי על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין. יש שאלה. והלא כתיב (ויקרא טו) מכל המאותיכם לפני ה' תמהרו. ותתשובה בזה. כימה שנאמר לפני ה' תמהרו. מ"ע על התשובה שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' כיום הכפורים. ואע"פ שנתחייבנו על זה בכל עת החיוב גוסס ביוה"כ. והמהרה אשר בידנו היא התשובה ותיקון המעשים. אבל מה שכתוב (ש"א) כי ביום הזה יכפר עליכם למהר אתכם. שהוא אמור על המהרה שהש"י ממהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפ"ה שלימה ביוה"כ בלא יסורים. זה נאמר על מצות לא תעשה. אבל על כריתות ומיתות ביד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין :

יח) וארז"ל מכל המאותיכם לפני ה' תמהרו. עבירות שבין אדם לטקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שידצה את חבירו. לכן מי שגול את חברו ישיב את הגולה ואחרי כן יתודה. ואם התודה תהלה לא עלה לו היודי. כמו שארז"ל בענין הגזול והנשבע לשקר שהוא חייב לשלם קרן וחומש ולהביא אשם. שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו יצא. אשמו עד שלא הביא גזלו לא יצא. שנאמר בענין גזל הגר שאין לו יודשים ונותן התשלומין לכהן (בבב"ב ה) האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו. פי' האשם הנזכר במקרא הזה הוא על התשלומין. מלשן (ש"א ה) ונתן לאשר אשם לו. והוא מביא התשלומין מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו אחרי כן :

יט) וארז"ל אם הקניט אדם את חבירו בדברים צריך לפייסו ואין צריך לומר אם דבר עליו לשון הרע כי זה מן העבירות החמורות. ואם לא מחל לו חברו חייב לכא לפניו עם חבורת שלשה בני אדם. לא מחל לו יבא לפניו שנית עם חבורה אחרת וכן יעשה פעם שלישית. ואמר אליהו (אייב ג) ישור על אנשים ויאמר ממאתי וישר העויתי ולא שוה לי. פי' האיש הישר העויתי. מלשן (ש"א א) תם וישר. כי לא הייתי רואה זכות

השער שערי תשובה הרביעי

לאיש הישר . אבל שמתינו נעוה ונעקש ולא היה שוה וישר אצלו . ולא שוה לי . מלשון (ישעיה נה) הלא אם שוה פניה (מאשית יד) אל עמק שוה . וענין ישר והשוואה [אחד] . ולפי שבזוה את הישרים לפני בני אדם צריך להכניע להם ולהתודות לפני רבים . ע"כ אמר ישור על אנשים . ועל כן דבר אליהוא על החטא התוא בפרט . כי הוא סן העבירות החמורות והמפסידות את הנפש . וארז"ל כל המכזה ת"ח אין לו רפואה למכתו מפני שחלל את התורה . שנאמר (ד"ה ב"ו) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים וגו' לאין מרפא :

כ) ומה שארז"ל כי מי שיש בידו חלול השם תשובה ויוה"כ ויסורין תולין ומיתה מסרקה . לפי שהמיתה מסרקה כל חטא אשר התשובה מועילה . ואם נהרג והתודה לפני

מותו מעת שנפלה עליו אימת מות יש לו כפרה . ונחשב התורג כשופך דם נקי וחסיד . שנאמר (תהלים עז) בשר חסידך לחיתו ארץ . ואמרו רז"ל כי זה נאמר גם על הרשעים שבהם . שנא' עליהם (ירמיה ה) סוסים מיוונים משכים היו . כי נחשבו כחסידים לפי שנעשה בהם הדין . כמו שכתוב (דברים כה) ונקלה אחד לענין כיון שלקה הרי הוא כאחד :

כא) וארז"ל עבירות שהתודה עליהם ביוה"כ זה . חוצר ומתודה עליהן ביוה"כ אחר . שנאמר (תהלים נא) והמאתי נגדי תמיד . רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו

חוצר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר . ובמדרשים הזהירו מאד שלא יחזור ויתודה עליהן ביוה"כ אחר . והזהירו על זה משני פנים . האחד כי הוא מראה עצמו מקמי הבטחן וכאלו איננו בוסה על גדולת מליחת השי' שהוא נושא עון ועובר על פשע . והאחר על זה (תהלים לא) תאלמנה שפתי שקר וגו' . והשני . כי אם אינו מזכיר זולתי

העונות הקודמים . ידמה כי אין דאגתו זולתי על הראשונות וכי לא חטא מאדיו כן . וא"כ ידמה . כי איננו חופש וחוקר דרכיו . וזה חלי רע הוא . כי המשגיחים על נפשם רואים בה תמיד דברי עונות או במדותיה . וכאשר מקצרת מהשנת מדרגות היראה . או

כאשר מקצרת מן העבודה ועסק התורה . כי העונשים גדולים על אלה . גם כי פשיעות הלשון מצויות . וארז"ל שלשה דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום . הרדור עבירה ואבק לשון הרע ושאינם מכוונים לבם בתפלתם פעמים רבות . והשלישית . כי ידמה שהוא מתפאר בתודותו על הראשונות לבדם כי לא חטא אחריו כן . ואמרו במדרשים בשביל

שאין לך מן החדש אתה מתודה על הראשונות . ומה שכתוב והמאתי נגדי תמיד . פירשו במדרש שיחיו נגד עיניו וזוכרים בלבו אבל לא יזכרם בפיו . עוד פירשו בו בתלמוד ירושלמי שלא יהיו בעיניך כאלו לא עשיתם אלא כאלו עשיתם ונמחלו . וכבר זכרנו זה בשערי עיקרי התשובה . ואמנם יש לו לבקש רחמים כל ימי חייו על מליחת עונותיו

הראשונים והאחרונים . ולהיות ירא ומפחד אולי לא השלים חוק עיקרי התשובה . והשנית . כי העבירות שיש בהן כרת יסורים מסרקה אותם כאשר זכרנו . גם דוד המע"ה אמר (תהלים כה) חמאות נעורי ופשעי אל תזכור . אך לא יזכיר הקודמות בפרט . אודי אשר שב

מהן והתודה עליהם ביוה"כ שכבר קיים מצות תידידי בהם . ויש לו לבטוח שכבר נתקבל וידויו במה שהיודיו ראוי לכפר . אבל כל הימים יתפלל על מליחת עונותיו כאשר זכרנו . ואין מחובת התפלה לפרום חמאיו רק מחובת היודיו . ועוד מפעם אחר צריך להתפלל על עונות הימים הראשונים . כי אולי יש לו עונות חמאות שלא התבונן עליהם ולא זכרם ולא התודה עליהם . כענין שנאמר (שם יט) מנסתרות נקני :

כב) וסדר היודיו . חמאנו עוינו פשענו . והחטא . כולל השגגה והפשיעה . וענין הפשיעה . בלשון חכמי ישראל כשאנו נזהר בענין שדרך בני אדם להזהר כאשר הקדמונו . והעונות . הם הזדונות . והפשעים . הם המרדים מלשון (מ"ב ז) מלך מדאב פשע בי . והשי' מלה כנגדל הסדו גם למורדים בו כי לשובו אליו בכל לבם . ונאמר (תהלים ט) לה' אליהנו הרחמים והמליוות כי מרדנו בו . ונאמר (תהלים כה) למען שמך ה' וכלחת

לעוני כי רב הוא . ונאמר (שם טו) דברי עונות נברו מני פשעינו אתה תכפרם :